

UMETNOST.

Francisco de Goya y Lucientes.

Med umetniškimi imeni, ki so v dobi impresionizma zadobila poseben sloves in katerih velika dela so danes bistven del osnovnega zaklada tega, kar je umetnost duhovno in kulturno pomembnega ustvarila, je na enem prvih mest Goya.

Dolgo življenje je bilo sojeno temu velikemu Spancu. Rojen 30. marca 1746 v Fuendetodos v Aragoniji, je umrl 16. aprila 1828 v Bordeauxu. In to dolgo dobo izpolnjuje delo, ki ni nič manj obsežno po številu in mnogostransko po načinu, v katerem je izvedeno, kakor tehtno po vsebinski in umetniški plati. Silen temperament se je družil v njem z žilavo delavnostjo. Nekako sredi življenjske poti ga je napadla huda bolezen, katere posledica je bila oglušelost, in ta samotarska doba zrelega človeka, ki je od sveta do neke mere odrezan in navezan bolj na svojo notranjost, je doba njegovega največjega razmaha in njegovih največjih del. Vse, kar je prej nastalo, se zdi samo priprava za serijo zrelih in čisto svojevrstnih del. Obvladal je vse važnejše slikarske tehnike in v vseh ustvaril dela, ki slovijo. V vseh vrstah slikarstva je skoraj enako važen in samosvoj, od religioznega, ki ga veže na baročno tradicijo, preko ekspresivnega beleženja duševnih doživetij, slutenj in stanj odkritja groznih resnic do realističnega portreta in pokrajine — vse je objel. Težko je reči, kje je bolj samosvoj, ali v oljnati tehniki, v katero je z enako sigurnostjo vklepal značaj ljudi (portreti), grozote dogajanj (Francози streljajo madriške meščane ponoči 3. maja 1808) in trenutnost premikanja, — ali v grafiki, v kateri je objel vse od realnosti in kalejdoskopične izpremenljivosti bikoborbe do zagonetnih gledanj nevidenega in realno neuresničenega.

Če ga gledamo danes in si predočimo, katera pota je šla umetnost po njem in kje je danes, se nam zdi Goya, kot velika vrata, v katerih so se strnile v eno strujo različne smeri, ki jih je naznačila preteklost, in se razšle v bodočnost zopet kot samostojne. Impresionizem je gledal v njem enega svojih dedov, ekspresionizem ga prav tako lahko postavi med svoje predhodnike, posebno pa moderna grafika, ki se je tako bogotno razvila v panogo umetnosti, kjer je umetnik najbolj človek in po kateri umetnost najtemperamentneje vrši svojo družabno in kulturno funkcijo. Za Dürerjem in Rembrandtom do Goye ni nihče pogledal s svojo umetnostjo tako globoko v človeško dušo in tako naravnost življenju v oči kakor on. Kulturna sila, zavzemajoča širšo strujo, pa postaja grafika šele po njem in večkrat po njegovem vzoru.

Res je sicer, da se v grafiki in še posebno, kakor jo je on pojmoval, prav blizu sreča oblikujoča umetnost z literaturo, da razmišlja in navaja k razmišljanju bolj kakor nudi miren, neskajen užitek, da poučuje in pripoveduje, propagira in vzburja, a vseeno si ji ne upamo odreči polnovredne umetniške kvalitete. Gotovo je, da pride po nji umetnik kot človek, kot motrivec življenja in aktivna energija do posebno močnega izraza. V Goyevem stališču do te stroke in do umetnosti sploh je že zarojen del tiste revolucije, ki je objela pozneje vse raz-

merje človeštva do umetnosti in dala v novejšem času umetnosti in njenemu ustvarjanju novo, čisto izredno mnogovrstno sliko.

V grafiki se je izražal Goya pretežno v ujedkovini (radiranki), ki jo je kombiniral z akvainto in tako pogosto dosegal v grafiki značaj lavirane risbe. Posebno je uporabljal ta način v svoji prvi veliki grafični seriji v Caprichos. Koncem svojega življenja, v 74tem letu starosti je spoznal litografijo, katere način je takrat objavil Senefelder, in z uspehom izvršil več del tudi v ti tehniki ter projektiral celo serijo litografiranih Caprichos.

Njegova slavna grafična dela so razen Tauromaquije, ki jo odlikuje izredna dovršenost tehnike, skozi in skozi poetičnega ali če hočete vsaj miselnega značaja. Prva velika serija, ki nosi naslov Caprichos — domisleki, je nastala sredi devetdesetih let XVIII. stoletja in je v prvi vrsti satiričnega značaja; šibanje človeških slabosti in napak je sploh ena osnovnih potez Goyevega grafičnega dela. Druga serija, Desastres de la guerra, je nastala pod vtisom francoske invazije na Španjo leta 1808 in je na eni strani silna obtožba proti krutosti soldateske, na drugi pa proti vojni sploh in predstavlja kmeta, ki samostojno stoji na lastni grudi in z delom ustvarja predpogoj za boljšo bodočnost, kot pravi njen temelj. Zadnje veliko delo, ki ima svoj pendant v fantastičnih slikah, s katerimi je pod večer svojega življenja okrasil stene svoje hiše, so Proverbios ali Disparates, serija, ki je grozna in zagonetna obenem v svoji fantastični nebrzdanosti in ekspresivnosti. V našem listu reproducirani spak s kraguljčki, ki s svojim zvončkljanjem čara ljudi v blazen ples, je dober primer za to vrsto Goyeve umetnosti in njeno tendenco.

* * *

IZ NAŠE DNEVNE KULTURE.

Za čast jugoslovanske kulture in umetnosti.

Pod tem naslovom nastopa Kosta Strajnić v Srpskem književnem glasniku, II. serija, knj. XIV., zv. 6., proti taki udeležbi Jugoslavije na mednarodni razstavi dekorativnih umetnosti v Parizu, kakršna je bila skrupcana v par zadnjih mesecih. Poroča med drugim tudi, da je bil prvi predlagani paviljon, projektiran po Miroslavu Krejčiku, ki je bil objavljen v Ilustrovanem listu izrečno kot naš razstavni paviljon v Parizu, zavrtnjen od francoskega razstavnega odbora. O tem so naši listi molčali in se je samo poročalo, da je bil odobren projekt zagrebškega arhitekta Hribarja. O razstavi sami piše in zdi se, da upravičeno: »Naša razstava v Parizu bo imela značaj zbirke, ki bo govorila o umetniških instinktih našega troimenega naroda ali odkrito povedano, o naši nesposobnosti, izrabiti te instinkte za ustvaritev moderne umetniške industrije. Naš paviljon bo imel v glavnem značaj izložbenih prostorov, v katerih bodo veliki zapadni narodi pokazali ročne izdelke prebivalcev svojih prostranih kolonij.«